

Małgorzata Adamik

"Od Tele-Echa do Polskiego Zoo. Ewolucja programu TVP", Jarosław Kończak, Warszawa 2008 : [recenzja]

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 17/2,
101-103

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Małgorzata Adamik, rec. [Jarosław Kończak, *Od Tele-Echa do Polskiego Zoo. Ewolucja programu TVP*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, ss. 327.]

Niesłabnące zainteresowanie, przejawiające się w powracających debatach na temat mediów publicznych w Polsce zaowocowało, zwłaszcza w obliczu XX-lecia wolnych mediów, licznymi publikacjami politologicznymi oraz medioznawczymi z tego zakresu. Praca Jarosława Kończaka, będąca analizą ewolucji programu polskiej telewizji, od początku jej powstania (w roku 1952), aż po okres transformacji i przekształcenia jej w spółkę Skarbu Państwa (przełom lat 1992/93), daje gruntowne podstawy do dalszej dyskusji o istocie i przyszłości tego medium w Polsce. Badacz, posługując się bogatym materiałem archiwalnym, ukazuje cechy charakterystyczne oraz tendencje rozwojowe programów telewizyjnych w obrębie poszczególnych gatunków dziennikarskich w kolejnych okresach rozwoju Telewizji Polskiej.

Jarosław Kończak poprzez wnikliwą analizę jakościowo-ilościową ramówki, przytoczenie opinii widzów o nadawanym programie oraz przybliżenie tła wydarzeń ze sfery polityczno-społecznej w badanym okresie, przedstawia telewizję jako źródło informacji, kreatora postaw i standardów kulturalnych, głównego dostawcę rozrywki czy w końcu element systemu manipulacji politycznej. Wyniki zaprezentowanych (w większości w formie przejrzystych tabel) badań dowodzą, jak zmieniały się funkcje i znaczenie omawianego medium w kolejnych dekadach jego istnienia.

Zarówno tytuł, jak i poszczególne rozdziały trafnie sygnalizują zawartość książki. Ramy czasowe ujęte zostały już w tytule. Za cezurę początkową autor przyjął „efekt eksperymentu lat 1952-1956” (s. 28) – emisję cieszącego się dużym zainteresowaniem widzów, pionierskiego polskiego widowiska typu talk-show, prowadzonego przez Irenę Dziedzic, jakim było „Tele-Echo” (swoisty salon towarzyski, do którego zaproszenie niejako nobilitowało gości w oczach publiczności). Cezurę końcową wyznacza pierwsze nadanie w 1991 roku „Polskiego Zoo” – programu satyrycznego (symbolizującego swobodę wypowiedzi) autorstwa Marcina Wolskiego i Andrzeja Zaorskiego, w którym za pomocą kukielek zwierząt posiadających cechy konkretnych polityków, komentowano polską rzeczywistość polityczną.

Publikacja podzielona została na pięć rozdziałów w ujęciu chronologiczno-problemowym. Układ treści kolejnych podrozdziałów jest bardzo podobny. Prócz krótkiego wprowadzenia czytelnika do tematu, poprzez ukazanie ram społeczno-politycznych, zwłaszcza zmian zachodzących od lat 60. w ustawodawstwie polskim, rzutujących na cały badany okres, autor gruntownie analizuje ramówkę, zwracając uwagę na pojawiające się nowe gatunki telewizyjne. W kręgu zainteresowań badacza znalazły się między innymi etapy kształtowania i rozwoju programów popularnonaukowych i edukacyjnych, publicystyki, rozrywki, sportu, filmu, „Teatru Telewizji” czy programu informacyjnego.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym *Okres eksperymentalny (1952-1956)*, autor przedstawił narodziny telewizji na świecie i w Polsce. Prócz ukazania problemów natury technicznej w owym czasie (kiedy to do odbioru pierwszych audycji potrzebny był nie tylko odbiornik telewizyjny, ale i radio), odnajdujemy tu również załączki formowania się przyszłych struktur redakcji a także szczegółowe omówienie programu filmowego oraz pierwszych ramówek. Ta część pracy, wnikliwie opisująca kolejne etapy rozwoju, zwłaszcza polskiej telewizji doskonale wprowadza czytelnika w poruszaną tematykę.

Rok 1956 i uroczyste otwarcie przez premiera Józefa Cyrankiewicza Warszawskiego Ośrodka Telewizyjnego stały się przyczynkiem wyznaczającym cezurę początkową rozdziału drugiego, zatytułowanego: *Telewizja czarno-biała i jednoprogramowa*. Badacz opisuje nowe regulacje prawne, które w obliczu wzrastającego popytu społecznego umożliwiły dalszy rozwój tego medium. To okres ewolucji telewizji pod rządami Włodzimierza Sokorskiego (przewodniczącego Radiokomitetu w latach 1956-1972). Jarosław Kończak ilustruje, posiłkując się tabelami, ówczesne przemiany ekonomiczne (dochody z opłat abonamentowych, koszty produkcji gatunków telewizyjnych) i społeczne (liczba abonamentów, popularność programów). Utworzenie pod koniec lat 60. prestiżowego programu drugiego, mającego emitować (w przeciwieństwie do nadawanej w „Jedynce” masowej rozrywki) ambitniejsze programy, autor uważa za kwestię polityczną. Fakt ten, jego zdaniem, miał przyczynić się do postrzegania socjalistycznej Polski jako rozwojowej i zaspokajającej nawet najbardziej wyrafinowane gusta (s. 279).

Z kolei rozdział trzeci (*Regionalne ośrodki telewizyjne*) w całości został poświęcony powstaniu, zawartości programowej i ewolucji pierwszych regionalnych ośrodków telewizyjnych (OTV) kolejno w: Łodzi, Poznaniu, Katowicach, Wrocławiu, Gdańsku, Szczecinie oraz Krakowie. Dowodząc ogromnego zainteresowania społeczeństwa regionalnymi oddziałami telewizji, traktowanej odąd jako „okno na świat” (s. 93), autor przytoczył i porównał liczne dane dotyczące liczby abonamentów, czasu nadawania i specyfiki ramówki, a także opisał znaczenie działalności społecznych komitetów budowy telewizji. Pokazując udział procentowy produkcji OTV w programie ogólnopolskim, badacz zwrócił uwagę na powracające dziś (a istniejące już od lat 70.) konflikty i dyskusje w tej materii między władzami centralnymi a szefami regionów.

„Telewizja *Dekady sukcesu*” to tytuł rozdziału czwartego ukazującego zmiany, jakie nastąpiły w Telewizji Polskiej za rządów I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka, wedle którego telewizja miała służyć „budowaniu dialogu partii ze społeczeństwem” (s. 120). Dofinansowanie telewizji i wyposażenie jej w nowoczesny sprzęt, a także kupowanie zachodnich hitów filmowych i seriali sprawiło, iż telewizja zyskała pozycję nowoczesnej instytucji. Jak zauważył autor największą popularnością wśród społeczeństwa cieszyły się w tym okresie widowiska rozrywkowe typu „teleturnieje miast” czy „współzawodnictwo zakładów pracy”, wykorzystywane przez władzę do „przemycania” treści propagandowych. Funkcję przewodniczącego Radiokomitetu w 1972 roku objął „zaufany człowiek Gierka” (s. 122) – Maciej Szczepański. Analizując strukturę tematyczną nadawanych w tym czasie programów, Jarosław Kończak podkreślił rozbieżność między rzeczywistością a obrazem ukazywanym w mediach (propaganda sukcesu). Zwrócił uwagę na wzrost liczby audycji będących instrumentem masowego oddziaływania na obywateli poprzez kształtowanie ich światopoglądu oraz postaw społecznych (s. 134). W tej części pracy nie zabrakło również odniesień badacza do znaczenia nadawanej regularnie od 1971 roku kolorowej telewizji (właściwie od VI Zjazdu PZPR, z którego relację w kolorze pokazała nie tylko „Jedynka” – przekazano ją również na potrzeby Międzynarodowej Organizacji Radia i Telewizji, popularnie nazywanej Interwizją, skupiającą telewizje krajów socjalistycznych oraz Eurowizji).

W rozdziale piątym pod tytułem *Od Solidarności do telewizji publicznej* autor w kontekście przemian politycznych w latach 80. i na początku lat 90., zaprezentował zawirowania, jakie zachodziły zarówno w kadrach Telewizji Polskiej (kierowanej do roku 1986 przez płk. Mirosława Wojciechowskiego, a następnie w okresie do roku 1992, 10 prezesów), jak i wynika-

jących z nich modyfikacjach ramówki. Badacz słusznie spostrzegł, iż śledząc treści programu emitowanego niemal do połowy lat 80., trudno zauważyć, iż w kraju „trwa najostrzejszy od lat kryzys polityczny i gospodarczy” (s. 212). Informacje o strajkach pojawiały się sporadycznie w formie migawek, sucho wspominających (bez podania przyczyn) o „przestojach w pracy”, a demonstracje ukazywano jako „lokalne drobne niepokoje”. Bogaty program artystyczny i rozrywkowy (w tym kabarety, spektakle teatralne czy amerykański hit serialowy *Pogoda dla bogaczy*) nadawany z archiwum telewizji miał, co podkreślił Jarosław Kończak, „odciągnąć Polaków od szarej rzeczywistości, ograniczyć ich udział w strajkach i pokazać, że Polska rośnie w siłę” (s. 213). Wyjątkiem były treści i czas nadawania programu w okresie stanu wojennego, który pod względem „oferty” (składającej się głównie z *Dziennika*, przemówień czy kącika dla najmłodszych) był niemal powrotem do początków telewizji.

Nastroje, ocenę i spadające zaufanie społeczeństwa do telewizji przedstawiają zgromadzone przez badacza dane dotyczące rzetelności i wiarygodności emitowanych informacji czy programów publicystycznych w poszczególnych latach. Jarosław Kończak wykazał, że wydarzeniom politycznym przełomu lat 80. i 90. nie towarzyszyły jakieś zasadnicze zmiany w ramówce. Widzowie krytykowali nadmierną liczbę programów politycznych i ekonomicznych, które z początkiem lat 90. zastępowały atrakcyjniejsze dla odbiorcy filmy, teatr czy rozrywkę – sytuacja ta zaczęła ulegać zmianie w momencie pojawienia się stacji komercyjnych (s. 222).

W zakończeniu autor, podsumowując i wyciągając wnioski z kolejno analizowanych dekad istnienia telewizji, nie stronił od ocen. Swój punkt widzenia uzasadnił, przywołując znane stwierdzenie, że „kto ma telewizję, ten ma władzę”. Faktem jest, iż w omawianym czasie zmiany na scenie politycznej miały istotny wpływ na kształt struktury telewizji i emitowanych przez nią treści – wynikało to z charakteru medium państwowego, jakim niewątpliwie była Telewizja Polska. Pełniąc rolę swoistej konkluzji pytanie retoryczne badacza o rzeczywiste istnienie widza, dla którego celem telewizji powinno być kreowanie postaw, wyrabianie gustów czy pobudzanie wrażliwości społecznej, w sytuacji „zalewu” przekazu telewizyjnego pierwszej połowy lat 90. przez kulturę masową, wydaje się nadal aktualne. Ciekawe spostrzeżenia badacza dotyczące specyfiki funkcjonowania telewizji w minionym ustroju politycznym, uwypuklone zwłaszcza w rozdziale drugim i czwartym, skłaniają do refleksji nad rolą i znaczeniem tego medium, nie tylko w odniesieniu do przeszłości, ale również terażniejszości.

Publikacja opatrzona jest bogatą i szczegółową bibliografią (zawierającą m. in. liczne tytuły dokumentów z Archiwum Akt Nowych oraz z Archiwum Działu Dokumentacji i Zbiorów Programowych TVP czy artykuły prasowe z omawianych lat), spisem tabel, indeksem osób, tytułów audycji i postaci. Bez wątpienia świadczy to o rzetelnej kwerendzie naukowej i erudycji autora. Publikacja stanowi zarazem cenną bazę źródłową dla młodego badacza tej problematyki.